

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
ЧЕРЕП Алли Василівни

на дисертаційну роботу Кобелевої Тетяни Олександрівни
на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛАСНС-БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та опублікованими працями Кобелевої Тетяни Олександрівни дає підстави для представлення розгорнутої характеристики основних результатів дисертаційного дослідження.

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Основною проблемою сьогодення є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств України, що не дає їм змогу бути активними конкурентами як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Тому надзвичайної актуальності набуває проблема формування і зміцнення їх економічної безпеки. В умовах посилення глобалізаційних та євроінтеграційних викликів актуалізуються традиційні та виникають нові види загроз економічної безпеки.

Актуальність дисертаційного дослідження Кобелевої Т.О. полягає у тому, що наразі Україна знаходиться у стані глибокої економічної кризи, яка надзвичайно посилює увагу до економічної безпеки усіх суб'єктів економічної діяльності. Надзвичайну актуальність є звернення здобувача до нової складової економічної безпеки промислового підприємства – компласнс-безпеки. Компласнс, як важливий напрямок економічної діяльності підприємств та організацій ще не набув в нашій державі необхідного розповсюдження, обмежуючись в певній мірі тільки сферою кредитно-фінансових відносин. Разом з тим, питання компласнс-безпеки можуть досліджуватися фахівцями з економічних, політичних, юридичних

та інших наук. Заслуговує на увагу та всіляку підтримку така побудова роботи, яка дозволяє досить глибоко проаналізувати сучасні комплаєнс-проблеми, що виникають при попередженні внутрішніх і зовнішніх комплаєнс-загроз національним економічним інтересам України та ефективній виробничо-комерційній діяльності підприємств, а також у процесі реалізації економічних прав людини. Наразі ці питання обговорюються не тільки у науковій літературі, але й у засобах масової інформації, особливо по відношенню до ситуації на сході України.

Актуальність теми роботи також підтверджується виконанням низки наукових досліджень відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного технічного університету «ХПІ» за темами: «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР №0119U002601), де здобувач є відповідальним виконавцем; «Управління соціоекологічно-економічною безпекою» (ДР №0117U002302), де здобувачем сформовано систему показників комплаєнс-безпеки держави та підприємства; «Розроблення механізму комерціалізації інноваційної продукції» (ДР №0118U003572), де здобувачем в якості фактору успішної комерціалізації інновацій запропоновано показник комплаєнс-безпеки підприємства та розроблено положення комплаєнс-контролю інноваційної діяльності; «Реінжиніринг бізнес-процесів маркетингової сфери промислових підприємств, як складова виведення вітчизняної продукції на міжнародні ринки» (ДР №0118U006322), де здобувачем запропоновано оцінювати комплаєнс-ризики методом попарних порівнянь та тощо. Виходячи із вищезазначеного, можна стверджувати, що подане дисертаційне дослідження Кобелевої Т.О. є своєчасним та актуальним для економічної науки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Поставлена у дисертаційній роботі здобувачем мета досягнута, а визначені відповідно до неї завдання – вирішені. Наукові положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації Кобелевої Т.О. є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними, що забезпечено завдяки чітко оставленій меті та завданням, вдалою й продуманою логікою викладення матеріалу. Вони є логічним підсумком всебічно проведених

досліджень на основі опрацювання наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчих та нормативно-правових актів України, офіційних матеріалів Державної служби статистики України, держстату України, даних річної та оперативної звітності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, підприємств електротехнічної промисловості, наукової літератури, результатів власних досліджень здобувача.

Достовірність досліджень Кобелевої Т.О. підтверджується сукупністю використаних нею сучасних загальнонаукових економічних методів досліджень, зокрема: на діалектичному методі, системному аналізі – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтезу – для узагальнення різних аспектів економічної безпеки підприємства. Поставлені в дисертаційній роботі завдання вирішувалися за допомогою таких методів: аналізу і синтезу – для критичного дослідження положень економічної теорії; логічного узагальнення – для уточнення понятійного апарату теорії економічної безпеки; системного аналізу – для проведення структуризації загроз комплаєнс-безпеці промислових підприємств; ретроспективного аналізу – для дослідження методичних підходів до оцінки рівня комплаєнс-безпеки підприємств; експертний метод – для формування інтегрального показника рівня комплаєнс-безпеки; графічний метод – для формування цільового рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств; економіко-математичного моделювання – для обґрунтування залежності між рівнем комплаєнс-безпеки та станом ефективної діяльності промислових підприємств; системно-структурного аналізу – для удосконалення механізму забезпечення комплаєнс-безпеки підприємств. Достовірність отриманих результатів, висновків та пропозицій підтверджується проведеними розрахунками і значним обсягом емпіричного матеріалу, поданого у дисертаційній роботі.

Використання цих методів дало змогу дисертанту розв'язати поставлені завдання та сформулювати обґрунтовані висновки.

3. Наукова новизна дисертаційного дослідження

До основних положень, які містять рівень наукової новизни та свідчать про особистий внесок здобувача в розвиток такої галузі науки, як економіка та управління підприємствами (за видами економічної

діяльності), слід віднести розробку та удосконалення теоретичних положень, концептуальних, науково-методичних підходів до формування і зміцнення комплаєнс-безпеки промислових підприємств.

Перший розділ дисертаційної роботи присвячений узагальненню концептуальних положень економічної безпеки промислового підприємства та визначенню роль і місця в ній комплаєнс-безпеки (с.13-99). Досліджено сутність та зміст поняття «комплаєнс» і встановлено, що цей термін став відтворенням ефективного, дієвого та етичного управління.

Здобувачем введено в науковий обіг термін «комплаєнс-безпека промислового підприємства», розглянуто теоретичну сутність комплаєнс-безпеки підприємства, її роль та значення в забезпечення його сталого розвитку (п.1.1, с.13-46). Досліджено сутність та економічний зміст найбільш широко розповсюджених видів комплаєнс-порушень, до яких здобувачем віднесено корупцію та шахрайство (п.1.2, с.46-62).

Розглянуто та систематизовано систему взаємозв'язків та взаємодії між функціями комплаєнс-контролю, внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, які запропоновано формувати та реалізувати на різних стадіях контролюючої діяльності промислового підприємства, що підвищує ефективність їх дії та виключає випадки їх дублювання (п.1.3, с.62-82).

На засадах системного підходу сформовано науково-методичні положення комплаєнс-програми промислового підприємства, в основу якої покладено організаційні, процесові та технологічні складові (п.1.4, с.82-100), що дозволяє підприємству усвідомлено планувати та реалізувати заходи щодо комплаєнс-безпеки.

У другому розділі (с.103-162) здобувачем проаналізовано сучасний стан економічної безпеки в країні та на промислових підприємствах (п.2.1, с.103-113). Проведено критичний аналіз існуючих методів оцінювання стану економічної безпеки та економічної діагностики промислових підприємства (п.2.2, с.113-138). Досліджено, що запорукою успіху управління економічною безпекою підприємства має слугувати управління ризиками, або ризик-менеджмент, який включає: прогноз ймовірності виникнення будь-яких потенційних ризиків у процесі запровадження нововведення або реалізації конкретного проекту. Здійснено детальний аналіз наявних в Україні комплаєнс-порушень та виявлено найбільш значущі з них (п. 2.3, с.138-160).

Третій розділ дисертації містить методологічні засади організаційно-економічного механізму забезпечення комплаєнс-безпеки на промисловому підприємстві (с. 163-222). Сформовано науково-методичні засади системної методології забезпечення комплаєнс-діяльності в організаційній структурі управління підприємством (п.3.1, с.163-179). Розроблено організаційний механізм комплаєнс-захисту промислового підприємстві з використанням централізованого, децентралізованого та комбінованого підходів, що дозволяє враховувати особливості підприємства при впровадженні в його діяльність комплаєнс-програми та запобігти виникненню фінансових, матеріальних, репутаційних та інших втрат (п.3.2, с.179-192). Здобувачем запропоновано організаційну побудову комплаєнс-служби промислового підприємства на основі моделі чотирьох ліній захисту, що передбачає послідовно-паралельні дії по зменшенню (усуненню) рівня комплаєнс-ризиків за рахунок використання положень внутрішнього бізнес-контролю, комплаєнс-служби, внутрішнього та зовнішнього незалежного аудиту (п.3.3, с.192-206). Надано методичні рекомендації по оцінюванню ефективності використання комплаєнс-підрозділу, в яких покладено порівняння результатів роботи підприємства з наявністю та без наявності такого підрозділу (п.2.4, с. 206-221).

В четвертому розділі здобувачем розроблено економічний механізм оцінювання рівня комплаєнс-безпеки на промисловому підприємстві (с.223-272). Визначено структуру найбільш важливих складових інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства за рахунок виокремлення та обґрунтування фінансової, політико-правової, енергетичної та інтерфейсної складових, що дозволяє проводити експрес-діагностику цього показника, а також здійснювати оперативний моніторинг його стану (п.4.1, 223-247). Розроблено механізм оцінювання рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств на основі розрахунку інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства за видами комплаєнс-загроз, що дозволяє змістовно оцінити рівень комплаєнс-безпеки підприємства та скорочує час на прийняття управлінського рішення при виявленні комплаєнс-загрози. Надано сутнісну характеристику та класифікацію комплаєнс-загроз економічній безпеці промислових підприємств з подальшою деталізацією керованих й некерованих типів комплаєнс-загроз (п.4.2, с.247-270).

П'ятий розділ дисертації висвітлює науково-методичні засади комплаєнс-моніторингу безпекоутворюючих показників роботи промислових

підприємств (с.273-319). Запропоновано методичний підхід до проведення моніторингу стану комплаєнс-безпеки промислового підприємства, в основу якого покладено результати експрес-оцінки рівня комплаєнс-безпеки у всій державі та на даному підприємстві (п.5.2, с.285-307). Здобувачем також розроблено методичні положення по проведенню комплексного комплаєнс-моніторингу на основі використання тригонометричних функцій, роздільне та комбіноване використання яких дозволяє в математично обґрунтованих інтервалах інтерпретувати моніторингову оцінку стану комплаєнс-безпеки підприємства по найбільш важливим її складовим в мікро- та макросередовищі (п.5.3, с.307-318).

В шостому розділі (с.320-390) розглянуто питання управління комплаєнс-ризиками на промисловому підприємстві. Розроблено методичний підхід до оцінювання комплаєнс-ризиків, який заснований на попарному порівнянні факторів комплаєнс-ризиків, що дозволяє з більшим ступенем об'єктивності та достовірності визначати чинники, які в найбільшій мірі впливають на рівень комплаєнс-ризиків, що створює реальні умови до зменшення його рівня.

Отже, наведені в дисертаційній роботі Кобелевої Т.О. обґрунтування елементів наукової новизни і результатів дослідження, винесених на захист, підтверджують відповідність висновків і результатів дисертації вимогам МОН України щодо вагомості їхньої новизни та достовірності.

4. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні напрямів формування комплаєнс-безпеки промислових підприємств та розв'язанні проблем, пов'язаних з її забезпеченням. Більшість положень дисертаційної роботи доведено до рівня методичних рекомендацій, практична реалізація яких на рівні промислових підприємств сприятиме формуванню й зміцненню їх комплаєнс-безпеки. Науково-методичні підходи здобувача, що розроблені в дисертаційному дослідженні, використані у роботі ВАТ «Укрелектромаш», АТ «Електромашина», ДП «Харківський інститут землеустрою), ТОВ НВК «Спеценергосервіс», ТОВ НПП «Нафтаенергопром», ТОВ «ЕВЕРЕСТ КОМПАНІ», ПП «ВІТАР ГРУП», ТОВ «Будремсервіс», ТОВ «Ювента інжиніринг», ТОВ «ВУД ЕНД ТІМБЕР ЕКСПОРТ». Результати дисертації також рекомендовані до впровадження на

промислових підприємствах Куп'янською міською радою, а також використовуються у навчальному процесі НТУ «ХПІ» та Харківському національному аграрному університеті ім. В.В. Докучаєва при підготовці фахівців з економіки та менеджменту.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

За темою дисертаційної роботи Кобелевої Тетяни Олександрівни опубліковано 65 робіт загальним обсягом 93 друк. арк. (автору належить 57 друк. арк.), у тому числі 12 монографій (у тому числі одна монографія одноосібна), 27 наукових статей у фахових виданнях (у т.ч. 11 – у виданнях, внесених до наукометричних баз даних), 5 – в зарубіжних виданнях, 19 публікацій апробаційного характеру.

Отже, елементи наукової новизни та основні положення дисертації з достатньою повнотою відображені у представлених наукових публікаціях. Вимоги МОН України щодо мінімальної кількості наукових публікацій, що відображають основні результати дисертації, дотримано.

6. Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі результати дослідження, що містяться в дисертації та виносяться на захист, отримані й сформульовані здобувачем особисто. Робота написана діловою українською мовою, без істотних лексичних і граматичних помилок. Матеріал подано у логічній послідовності, що забезпечує доступність його сприйняття.

Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 470 сторінок друкованого комп'ютерного тексту. Робота містить 69 таблиць та 77 рисунків, з них 5 таблиць та 3 рисунки на окремих 10 сторінках; список використаних джерел із 372 найменувань розміщено на 45 сторінках; 2 додатки – на 31 сторінках. Обсяг основного тексту дисертаційної роботи викладено на 487 сторінках (20,0 авт.арк.).

Текст дисертації оформлений згідно ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання», за структурою відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017р. Список використаних джерел оформлений згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм фахом спрямуванням дисертація відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні. Автореферат за оформленням і обсягом відповідає встановленим вимогам.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому дослідження виконано на достатньому високому рівні, але за змістом дисертаційної роботи є зауваження і дискусійні положення, до яких, на думку опонента, слід віднести наступні.

1. В табл.1.1 дисертації (с.27) здобувач розкриває економічну сутність термінів, близьких по змісту до концепції комплаєнс, які надаються як самостійні, але в подальшому всі ці терміни розглядаються як складові комплаєнс-безпеки, що в певній мірі суперечить твердженням автора.

2. Дискусійним виглядає твердження здобувача, який зводить визначення комплаєнс-безпеки до «...визначення, оцінювання та максимального зменшення (усунення) комплаєнс-ризиків» (с.37 дисертації). Незважаючи на важливість комплаєнс-ризиків, мають місце ще ціла низка не менш важливих складових комплаєнс-безпеки.

3. Зважаючи на першу спробу розробки науково-методичних рекомендацій по формуванню комплаєнс-програми промислового підприємства (рис. 1.21 на с.91 дисертації), все ж таки слід зауважити, що в складі блоків, в які здобувач згрупував складові елементи комплаєнс-програми, дивним виглядає відсутність правового блоку, який, на наш погляд, є одним із стрижневих при забезпеченні необхідного рівня комплаєнс-безпеки промислового підприємства.

4. Пропонована здобувачем концепція комплаєнс-моніторингу з використанням тригонометричних функцій (розділ 5), на нашу думку, може розглядатися тільки як система експрес-моніторингу, тобто оперативно

виявляти поточні кризові комплаєнс-загрози на промисловому підприємстві. Але для потреб повноцінного різнопланового детального комплаєнс-моніторингу економічних показників така система не може бути в достатній мірі ефективною.

5. При формування системи комплаєнс-загроз та комплаєнс-заходів по їх усуненню (с.246-254) здобувачем недостатня увага приділена питанням, пов'язаних з соціальним станом працівників, екологічними програмами і тощо. Більшість видів комплаєнс-порушень пов'язані якраз з цими факторами.

6. Розглядаючи складові комплаєнс-програми для промислових підприємств, здобувачу слід було б звернути увагу на наявність певних її особливостей для інших галузей та сфер економіки (банківської сфери, фінансової діяльності, державних організацій самоврядування і тощо), в яких комплаєнс-порушення є досить розповсюдженими.

7. До недоліків дисертації слід також віднести незакінчений характер результатів дослідження стосовно оцінювання рівня комплаєнс-ризиків з використанням методу попарних порівнянь (с.352-371). Здобувач обмежується тільки процедурою визначення рівня комплаєнс-ризиків, а питання його зменшення або повного усунення при цьому знаходяться поза увагою здобувача.

Разом з тим, зазначені зауваження не настільки вагомі, щоб змінити загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, мають загальний характер і не заперечують можливість існування авторського бачення шляхів розв'язання окремих проблем при досягненні мети і вирішенні задач дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Кобелевої Тетяни Олександрівни на тему: «Організаційно-економічний механізм забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), є самостійною, завершеною роботою, в якій викладено здобувачем виконане нове розв'язання важливої наукової проблеми – удосконалення існуючих і розробка нових методологічних, концептуальних і методико-прикладних

положень щодо формування і використання організаційно-економічного механізму забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства.

За рівнем наукової новизни, змістом та оформленням дисертація на тему «Організаційно-економічний механізм забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року, а її автор Кобелєва Тетяна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
декан економічного факультету
Запорізького національного університету

А.В.Череп

Підпис засвідчую:

Проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету

Ю.О. Каганов

